

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS NELAIMINGŲ ATSTIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO 7 STRAIPSNIO 2 DALIES (2005 M. GEGUŽĖS 19 D. REDAKCIJA) NUOSTATOS IR DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS 2004 M. KOVO 22 D. NUTARIMU NR. 309 „DĖL NELAIMINGŲ ATSTIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO IŠMOKŲ NUOSTATŲ PATVIRTINIMO“ PATVIRTINTŲ NELAIMINGŲ ATSTIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ SOCIALINIO DRAUDIMO IŠMOKŲ NUOSTATŲ 13 PUNKTO (2004 M. KOVO 22 D. REDAKCIJA) NUOSTATOS ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2008 m. balandžio 29 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Armano Abramavičiaus, Tomos Birmontienės, Prano Kuonio, Kęstučio Lapinsko, Zenono Namavičiaus, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo nariui Zenonui Mikučiui,

suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovėms Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinio draudimo ir pensijų departamento direktorei Svetlanai Černuševič, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Pašalpų ir nedarbingumo kontrolės skyriaus vedėjai Marijai Paskočiunienei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2008 m. balandžio 16 d.

išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 56/06 pagal pareiškėjo – Klaipėdos apygardos administracinio teismo prašymą (Nr. 1B-60/2006) ištirti, ar Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) 1 punktas (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie atitinka šių Nuostatų 7, 8, 10 ar 11 punktuose nustatytas sąlygas, tačiau įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjas – Klaipėdos apygardos administracinis teismas nagrinėjo administracinę bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo (toliau – ir Įstatymas) 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) 1 punktas (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ (toliau – ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimas Nr. 309) patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų (toliau – ir Nuostatai) 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie atitinka šių Nuostatų 7, 8, 10 ar 11 punktuose nustatytas sąlygas, tačiau įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ neprieštaruja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

Pareiškėjo – Klaipėdos apygardos administracinio teismo prašymas grindžiamas šiais argumentais.

Konstitucijoje nustatytos darbuotojų garantijos dėl saugių ir sveikų sąlygų sudarymo darbe bei jų teisė gauti socialinę paramą darbuotojo nedarbo metu. Pasak pareiškėjo, Lietuvos Respublikos darbo kodekse nustatyta, kad darbdavys privalo užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą, sudaryti tinkamas, saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas. Darbdavys, mokėdamas socialinio draudimo įmokas, draudžia savo atsakomybę dėl nelaimingų atsitikimų darbe.

Ginčijamuose Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) 1 punkte (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nuostatų 13 punkte (2004 m. kovo 22 d. redakcija) yra įtvirtintas imperatyvus reikalavimas visais atvejais, nepaisant nelaimingo atsitikimo priežasčių, nelaimingą atsitikimą, kai darbuotojas yra neblaivus, pripažinti nedraudiminiu įvykiu. Esant tokiam reguliavimui darbuotojas pripažįstamas visiškai kaltu dėl nelaimingo atsitikimo darbe net tada, kai jo girtumo laipsnis buvo nedidelis ir neturėjo jokios įtakos tam, kad įvyko nelaimingas atsitikimas, o nelaimingas atsitikimas įvyko tik dėl to, kad darbdavys nesudarė saugių ir sveikų darbo sąlygų. Tokiu reguliavimu yra pažeidžiama Konstitucija, *inter alia* jos 29 straipsnio 1 dalis, 48 straipsnio 1 dalis ir 52 straipsnis, konstitucinis teisinės valstybės principas.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuotų asmenų – Seimo atstovo Seimo nario Z. Mikučio, Vyriausybės atstovių S. Černuševič ir M. Paskočinienės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamos teisės aktų nuostatos neprieštarauja Konstitucijai.

1. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovo Seimo nario Z. Mikučio pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Jeigu asmens elgesys neatitinka įstatymų nustatytų elgesio darbo vietoje standartų, – darbo metu jis yra neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių ar kitokių medžiagų, – padidėja rizika įvykti nelaimingam atsitikimui darbe, kyla grėsmė viešiesiems interesams. Ginčijamu reguliavimu nustačius, kad neblaiviam asmeniui atsitikęs nelaimingas atsitikimas darbe nepripažįstamas draudiminiu įvykiu, būtent ir yra paisoma konstitucinio teisinės valstybės principo. Pasirinkdamas bet kurį darbą asmuo turi teisę (draudiminio įvykio atveju) gauti nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo išmokas, tačiau pagrįstai jų netenka, jei pats sąmoningai nesilaiko teisės aktų nustatytų reikalavimų (yra neblaivus), todėl toks nelaimingų atsitikimų darbe pripažinimo nedraudiminiais įvykiais reglamentavimas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui.

1.2. Ginčijama Įstatymo nuostata neprieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, kadangi iš jos kylanti darbdavio pareiga užtikrinti darbuotojų saugos reikalavimų laikymąsi darbo vietose yra implicitiškai įgyvendinta taip pat ir priskiriant neblaivių asmenų atžvilgiu įvykusius nelaimingus atsitikimus darbe prie nedraudiminių įvykių. Neblaivūs darbuotojai neturėtų tikėtis, kad valstybė savo pareigas vykdys neatsižvelgdama į nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes,

kadangi tuomet būtų iškreipta Konstitucijos 52 straipsnyje nustatytos valstybės laiduojamos Konstitucijos ir įstatymų numatytais atvejais teikiamos socialinės paramos turinys ir esmė.

2. Suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovės S. Černuševič pozicija grindžiama šiais argumentais.

2.1. Darbe neblaivus asmuo akivaizdžiai pažeidžia iš teisinės valstybės principo kylančią konstitucinę savo pareigą laikytis įstatymų. Vyriausybė, vykdydama konstituciniais principais grindžiamus įstatymų reikalavimus, ginčijamame nutarime nustatė pagrįstą reikalavimą asmenims vykdyti savo pareigas. Valstybinio socialinio draudimo išmokos esant nustatytam reguliavimui (pareiškėjo ginčijama apimtimi) nemokamos būtent dėl to, kad tokiu Vyriausybės nustatytu reguliavimu siekiama suteikti lygias galimybes minėtas išmokas gauti visiems dirbantiems asmenims (o ne piktnaudžiauti šia teise draudiminio įvykio metu darbe esantiems neblaiviams asmenims), taigi minėtas reguliavimas atitinka Konstitucijos 29 straipsnį.

2.2. Konstitucijos 48 straipsnyje įtvirtinta teisė į tinkamas ir saugias darbo sąlygas būtų pažeista, jeigu Vyriausybės nutarimuose nebūtų nustatyta pareiga darbuotojams tinkamai vykdyti savo darbinės funkcijas (*inter alia* susilaikyti nuo svaigalų vartojimo darbo metu).

2.3. Nukentėjusio asmens mirties atveju jo šeimos nariai nepraranda teisės kreiptis dėl valstybinių socialinio draudimo našlių pensijos ir (arba) šalpos našlaičių pensijos net ir tais atvejais, kai nelaimingas atsitikimas darbe nepripažįstamas draudiminiu įvykiu ir nukentėjęs asmuo (jo mirties atveju – jo šeimos nariai) neįgyja teisės į nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo išmoką, todėl toks reguliavimas neprieštarauja Konstitucijos 52 straipsniui.

3. Suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovės M. Paskočinienės rašytiniuose paaiškinimuose teigiama, kad ginčijamame Vyriausybės nutarime nustačius reikalavimą visais atvejais nedraudiminiu įvykiu pripažinti nelaimingą atsitikimą darbe, kurio metu apdraustasis buvo neblaivus, yra įgyvendintas konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas. Šis principas suponuoja įstatymų leidėjo pareigą reikalauti, kad darbuotojai laikytųsi protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų, nepiktnaudžiautų savo teisėmis, *inter alia* negirtautų darbe (tai – šiurkštus darbo drausmės pažeidimas). Toks reguliavimas, kai darbuotojai, piktnaudžiaujantys savo teisėmis, *inter alia* girtaujantys darbe, netenka socialinės paramos įvykus nelaimingam atsitikimui, atitinka ir konstitucinį teisinės valstybės principą, kadangi teisės aktuose nustatytas alkoholio vartojimo ribojimas yra dalis valstybės politikos, įgyvendinamos kuriant sveiką visuomenę, saugią ir tvirtą valstybę.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos valstybės sekretoriaus P. Koverovo, Seimo kanceliarijos Teisės departamento

vyresniosios patarėjos J. Andriuškevičiūtės, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus M. Mikailos, Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus pavaduotojo J. Naujalio rašytiniai paaiškinimai.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo narys Z. Mikutis iš esmės pakartojo savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus.

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Vyriausybės atstovės S. Černuševič ir M. Paskočinienė iš esmės pakartojo savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, taip pat pateikė papildomus paaiškinimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjas – Klaipėdos apygardos administracinis teismas prašo ištirti, ar Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) 1 punktą (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie atitinka šių Nuostatų 7, 8, 10 ar 11 punktuose nustatytas sąlygas, tačiau įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Iš pareiškėjo prašymo argumentų matyti, kad jis abejoja, ar Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ tuo aspektu, kad

draudiminius įvykiams nepripažįstami tie nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet apdraustojo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų nebuvo kilusio nelaimingo atsitikimo darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos priežastis, neprieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“.

II

1. Seimas 1999 m. gruodžio 23 d. priėmė Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, kuris įsigaliojo 2000 m. sausio 1 d. Pagal Įstatymo 1 straipsnį šis Įstatymas reguliavo nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo bei profesinių ligų socialinio draudimo santykius, asmenų, kurie draudžiami šios rūšies socialiniu draudimu, kategorijas, teises į šio draudimo išmokas, išmokų skyrimo, apskaičiavimo ir mokėjimo sąlygas, apibrėžė draudiminius ir nedraudiminius įvykius.

2. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 1 punkte (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) buvo nustatyta:

„Draudiminiams įvykiams nepriskiriami nelaimingi atsitikimai darbe, kuriuos ištyrus nustatyta, kad jie įvyko:

1) dėl to, kad nukentėjusysis buvo apsvaigęs nuo alkoholio, narkotikų ar toksinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su technologiniu procesu;“.

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, tačiau jo 7 straipsnio 1 dalies 1 punktas (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) keičiamas ir papildomas nebuvo.

3. Pažymėtina, kad pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 1 punktą (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) apdraustojo asmens būseną (apsvaigimas nuo alkoholio, narkotikų ar toksinių medžiagų) nelaimingo atsitikimo darbe metu nebuvo suabsoliutinta, pagal šį reguliavimą draudiminiams įvykiams buvo nepriskiriami tik tie nelaimingi atsitikimai darbe, kuriuos ištyrus buvo nustatoma, jog jie įvyko dėl to, kad nukentėjusysis buvo apsvaigęs nuo alkoholio, narkotikų ar toksinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su technologiniu procesu.

Paminėtina, kad įsigaliojus Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymui (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) toliau galioja Seimo 1997 m. liepos 1 d. priimtas Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas, įsigaliojęs 1997 m. rugsėjo 1 d., kuris taikomas žalai atlyginti: 1)

dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai, ir susirgimų profesine liga, kurie nustatyta tvarka buvo pripažinti profesinėmis ligomis iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai; 2) dėl susirgimų profesine liga, nustatyta tvarka pripažintų profesinėmis ligomis po 2000 m. sausio 1 d. tiems nukentėjusiesiems, kurie po 2000 m. sausio 1 d. nebuvo drausti pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas (Įstatymo 23 straipsnio 7 dalis (2003 m. gegužės 29 d. redakcija)).

4. Vyriausybė 2000 m. gegužės 8 d. priėmė nutarimą Nr. 506 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“, įsigaliojusį 2000 m. gegužės 11 d., kuriuo buvo patvirtinti Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatai (toliau – ir Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 patvirtinti Nuostatai), reguliavę draudimo išmokų iš nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniam draudimui skirtų lėšų skyrimo ir mokėjimo tvarką. Juose nebuvo išvardyti atvejai, kada nelaimingi atsitikimai darbe ar nustatytos ūmios profesinės ligos pripažįstami ar nepripažįstami draudiminiais įvykiais.

Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 patvirtinti Nuostatai buvo ne kartą keičiami, tačiau atvejai, kada nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos pripažįstami ar nepripažįstami draudiminiais įvykiais, juose išvardyti nebuvo.

5. Seimas 2003 m. lapkričio 11 d. priėmė Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymą, kurio 1 straipsniu Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą išdėstė nauja redakcija. Naujos redakcijos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas įsigaliojo nuo 2004 m. sausio 1 d., išskyrus jo 29 straipsnį, kuris turėjo įsigalioti nuo 2005 m. sausio 1 d.

6. Įstatymas (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) nustato nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo bei profesinių ligų socialinio draudimo santykius, asmenų, kurie draudžiami šios rūšies socialiniu draudimu, kategorijas, teises į šio draudimo išmokas, išmokų skyrimo, apskaičiavimo bei mokėjimo sąlygas, apibrėžia draudiminius bei nedraudiminius įvykius (1 straipsnis). Pagal Įstatymą nelaimingų atsitikimų darbe socialinis draudimas šio Įstatymo nustatytais atvejais kompensuoja dėl draudiminių įvykių (nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo ar profesinių ligų) negautas pajamas šios rūšies draudimu apdraustiems asmenims, o jų mirties dėl draudiminių įvykių atvejais – jų šeimos nariams (2 straipsnio 1 dalis), nukentėjusių gydymo ir medicininės reabilitacijos paslaugos kompensuojamos Sveikatos draudimo įstatymo nustatyta tvarka (2 straipsnio 2 dalis).

Pagal Įstatymą (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) dėl draudiminio įvykio apdraustajam, netekusiam dalies ar viso darbingumo, iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto nelaimingų atsitikimų darbe socialiniam draudimui skirtų lėšų išmokama: ligos dėl nelaimingo

atsitikimo darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba profesinės ligos pašalpa (11 straipsnio 1 dalies 1 punktas), netekto darbingumo vienkartinė kompensacija (11 straipsnio 1 dalies 2 punktas), netekto darbingumo periodinė kompensacija (11 straipsnio 1 dalies 3 punktas), apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama vienkartinė draudimo išmoka (11 straipsnio 2 dalis), apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis mokama periodinė draudimo išmoka (11 straipsnio 3 dalis).

Pagal Įstatymą nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina); įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe (3 straipsnio 11 dalis), profesinė liga – ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga (3 straipsnio 14 dalis).

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Seimo 2003 m. liepos 1 d. priimto Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo, įsigaliojusio 2003 m. liepos 16 d., 42 straipsnio „Nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų klasifikavimas“ 4 dalies 2 punktą (2003 m. liepos 1 d. redakcija) ūmi profesinė liga – staigus darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė trumpalaikis (vienkartinis arba per vieną darbo dieną) darbo aplinkos pavojingas veiksnys (veiksniai), pasižymintis ūmiu poveikiu.

7. Paminėtina, kad Įstatymo 6 straipsnyje „Draudiminiai įvykiai“ (2005 m. gruodžio 23 d. redakcija, galiojanti konstitucinės justicijos bylos nagrinėjimo metu) yra įtvirtintos sąlygos, kurias nustačius nelaimingi atsitikimai darbe arba profesinės ligos pripažįstami draudiminiais įvykiais.

Įstatymo 7 straipsnio „Nedraudiminiai įvykiai“ 1 dalyje (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) nustatyta bendra taisyklė, pagal kurią draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba nustatytos profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie neatitinka šio Įstatymo 6 straipsnyje nustatytų sąlygų.

Pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalį (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija), kurios nuostata nurodytu aspektu yra ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, draudiminiais įvykiais taip pat buvo nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie atitinka Įstatymo 6 straipsnyje nustatytas sąlygas, tačiau yra įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis; 2) apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas nustatė nusikalstamos veikos požymius arba kad ši veika yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu; 3) apdraustasis sąmoningai (tyčia) siekė, kad

įvyktų nelaimingas atsitikimas; 4) apdraustasis sirgo liga, nesusijusia su darbu; 5) apdraustasis savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais); 6) prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.

Taigi pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalį (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) esant bent vienai iš šių aplinkybių nelaimingi atsitikimai darbe, nustatytos ūmios profesinės ligos buvo nepripažįstami draudiminiais įvykiais.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalį (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) viena iš savarankiškų aplinkybių, kada nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos nepripažįstami draudiminiais įvykiais, yra apdraustojo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (kai tai nėra susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis).

Įstatymas, *inter alia* jo 7 straipsnis (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija), buvo keičiamas ir papildomas, *inter alia* Seimo 2004 m. birželio 8 d. priimto Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 2, 3, 4, 7, 26, 27 straipsnių pakeitimo įstatymo (įsigaliojo 2004 m. birželio 24 d.) 4 straipsniu buvo pakeistas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 2 punktas (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) – po žodžio „pažeidimu“ buvo įrašyti žodžiai „išskyrus darbo saugos ar darbo higienos norminių teisės aktų pažeidimus“ ir šis punktas išdėstytas taip: „2) apdraustasis nukentėjo dėl savo veikos, kurioje ikiteisminio tyrimo institucija arba teismas nustatė nusikalstamos veikos požymius arba kad ši veika yra susijusi su administraciniu teisės pažeidimu, išskyrus darbo saugos ar darbo higienos norminių teisės aktų pažeidimus“; Seimo 2005 m. gegužės 19 d. priimto Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo, Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo bei Valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo (įsigaliojo 2005 m. liepos 1 d.) II skirsnio 3 straipsniu buvo papildytas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies 6 punktas (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) – po žodžio „darbu“ buvo įrašyti žodžiai „išskyrus atvejus, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbą ar iš darbo“ ir šis punktas išdėstytas taip: „6) prieš apdraustąjį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu, išskyrus atvejus, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbą ar iš darbo“, tačiau 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d.

redakcija), kurią nurodytu aspektu šioje konstitucinės justicijos byloje ginčija pareiškėjas, pakeista ir (arba) papildyta nebuvo.

8. Aiškinant pareiškėjo ginčijamą Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatą „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) pažymėtina, kad joje įtvirtintas reguliavimas apima teisinės situacijas, kai:

– nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminiais įvykiais nepripažįstami *inter alia* tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis) ir nelaimingą atsitikimą darbe arba apdraustojo susirgimą ūmia profesine liga lėmė būtent jo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų;

– nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminiais įvykiais nepripažįstami *inter alia* ir tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet nelaimingą atsitikimą darbe arba apdraustojo susirgimą ūmia profesine liga lėmė ne jo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų.

Taigi pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatoje „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) įtvirtintą reguliavimą nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminiais įvykiais nepripažįstami tiek tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis) ir nelaimingą atsitikimą darbe arba susirgimą ūmia profesine liga lėmė būtent apdraustojo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, tiek tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet nelaimingą atsitikimą darbe arba apdraustojo susirgimą ūmia profesine liga lėmė ne jo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių

medžiagų.

9. Vyriausybė 2004 m. kovo 22 d. priėmė nutarimą Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“, kurio 2 punktu Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 506 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ ir jį keitę Vyriausybės nutarimai buvo pripažinti netekusiais galios, o 1 punktu buvo patvirtinti nauji Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatai.

Pagal Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nuostatų 1 punktą Nuostatai reglamentuoja nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo ir profesinių ligų pripažinimą draudiminiais įvykiais, draudimo išmokų skyrimą ir mokėjimą, nustato jų apskaičiavimo ir mokėjimo sąlygas.

10. Nuostatų 13 punkte (2004 m. kovo 22 d. redakcija) *inter alia* nustatyta:

„13. Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie atitinka šių Nuostatų 7, 8, 10 ar 11 punktuose nustatytas sąlygas, tačiau įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių:

13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis.“

Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nuostatų 13 punktas (2004 m. kovo 22 d. redakcija) buvo ne kartą keičiamas ir papildomas, tačiau pareiškėjo ginčijama Nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ keičiama ir (arba) papildoma nebuvo.

III

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje dėl atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui yra ginčijami teisės aktai (jų dalys), reglamentuojantys santykius, susijusius su atitinkamos rūšies socialinės paramos teikimu.

2. Konstitucijos 52 straipsnyje yra nustatyta: „Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais.“

3. Aiškindamas Konstitucijos 52 straipsnį Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs: pagal Konstituciją Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota, kiekvienas pilietis turi teisę į socialinę apsaugą; socialiniam aprūpinimui, t. y. visuomenės prisidėjimui prie išlaikymo tų

savo narių, kurie dėl įstatymuose numatytų priešasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti, pripažįstamas konstitucinės vertybės statusas; socialinės apsaugos priemonės išreiškia visuomenės solidarumo idėją, padeda asmeniui apsisaugoti nuo galimų socialinių rizikų; Konstitucijos 52 straipsnyje nurodytos pensijos ir socialinė parama yra vienos iš socialinės apsaugos formų; Konstitucijos 52 straipsnio nuostatos, laiduojančios teisę į socialinį aprūpinimą, įpareigoja valstybę nustatyti pakankamas tos teisės įgyvendinimo ir teisinio gynimo priemones; Konstitucijos 52 straipsnio formuluotė „valstybė laiduoja“ *inter alia* reiškia, kad įvairios socialinės paramos rūšys garantuojamos tiems asmenims ir tokiais pagrindais, kurie nustatyti įstatymais; atskiros socialinės paramos rūšys, asmenys, kuriems skiriama socialinė parama, socialinės paramos skyrimo ir mokėjimo pagrindai, sąlygos, dydžiai gali būti nustatyti tik įstatymu; įstatymais nustatytas socialinės paramos santykių reguliavimas yra viena svarbiausių konstitucinės teisės į socialinę paramą garantijų.

4. Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju.“

5. Konstitucinė teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas *inter alia* reiškia, kad kiekvienas darbuotojas turi teisę į tokias darbo sąlygas (darbo sąlygomis laikytina darbo aplinka, darbo pobūdis, darbo ir poilsio laikas, darbo priemonės ir kt.), kurios nedarytų neigiamo poveikio jo gyvybei, sveikatai, atitiktų saugumo ir higienos reikalavimus (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 9 d. nutarimas). Kartu ši konstitucinė teisė suponuoja darbdavio pareigą užtikrinti darbo sąlygų tinkamumą, saugumą ir sveikumą. Iš Konstitucijos, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalies, kylanti žmogaus teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas nepaneigia ir kiekvieno darbuotojo pareigos laikytis saugos darbe reikalavimų.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią kiekvienas žmogus turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, suponuoja ir valstybės pareigą nustatyti teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų sudarytos teisinės prielaidos įgyvendinti šią teisę. Tai darydama valstybė kartu privalo nustatyti ir veiksmingus šios konstitucinės teisės įgyvendinimo kontrolės mechanizmus.

6. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucija – vientisas aktas; Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą; jokios Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti vien pažodžiui, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes tuomet būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.

7. Konstitucijos 52 straipsnį aiškinant kartu su Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias

ir sveikas darbo sąlygas, gauti *inter alia* socialinę apsaugą nedarbo atveju, taip pat su Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalimi, pagal kurią valstybė taip pat rūpinasi ir žmonių sveikata, ir atsižvelgiant į konstitucinį teisingumo principą, Konstitucijoje įtvirtintą socialinės darnos imperatyvą konstatuotina, kad valstybė yra konstituciškai įpareigota asmeniui, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), užtikrinti atitinkamos socialinės paramos teikimą; įstatymų leidėjas gali pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti minėtos paramos teikimo modelį, *inter alia* įvairias jo formas (valstybinę, privačią ir kt.), tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuris sudarytų prielaidas atsirasti tokiai situacijai, kad asmuo, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), negautų atitinkamos socialinės paramos.

8. Įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į įvairius veiksnius, *inter alia* valstybės ir visuomenės išteklius, materialines ir finansines galimybes, ir atitinkamai reguliuodamas santykius, susijusius su socialinės paramos teikimu asmeniui, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), turi plačią diskreciją. Įstatymu nustatyti tam tikri tokios socialinės paramos skyrimo ir mokėjimo pagrindai, sąlygos, dydžiai gali būti įvairūs. Kartu pažymėtina, kad reguliuojant santykius, susijusius su socialinės paramos teikimu asmeniui, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), privalu paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos valstybės pareigos užtikrinti kiekvieno žmogaus teisę į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas bei socialinę apsaugą nedarbo atveju, 52 straipsnyje įtvirtintos valstybės priedermės laiduoti piliečių teisę gauti invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo atvejais, 53 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos valstybės pareigos rūpintis žmonių sveikata, taip pat konstitucinių asmenų lygiateisiškumo ir proporcingumo principų. Negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad Konstitucijoje garantuotos asmens, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su konstituciškai nepagrįstomis sąlygomis, kurių nors institucijų ar pareigūnų subjektyviais sprendimais arba kitomis aplinkybėmis, negalėjusiomis lemti tokio pakenkimo asmens sveikatai (juolab sukėlusio asmens mirtį).

9. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pabrėžtina, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali nustatyti ir tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmens, kurio sveikatai buvo pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų, nepriklausančių (ir negalėjusių priklausyti) nuo šio asmens veiksmų ir būsenos (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su šio asmens būseną (*inter alia*

jo neblaivumu ar apsvaigimu nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų), kai tokia asmens būseną apskritai nelėmė ir negalėjo lemti pakenkimo jo sveikatai. Nustačius tokį teisinį reguliavimą būtų nepagrįstai suabsoliutintas vienas iš minėtų socialinės paramos, kuri kyla iš Konstitucijos, neteikimo pagrindų – asmens būseną, taip būtų nepaisoma iš Konstitucijos, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalies, 52 straipsnio, 53 straipsnio 1 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo, kylančių imperatyvų.

IV

Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Klaipėdos apygardos administracinis teismas ginčija Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) tuo aspektu, kad draudiminiais įvykiais nepripažįstami tie nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet apdraustojų neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų nebuvo kilusio nelaimingo atsitikimo darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos priežastis, atitiktį Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Minėta, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią kiekvienas žmogus turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, suponuoja ir valstybės pareigą nustatyti teisinį reguliavimą, pagal kurį būtų sudarytos teisinės prielaidos įgyvendinti šią teisę; reguliuojant santykius, susijusius su socialinės paramos teikimu asmeniui, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), privalu paisyti Konstitucijos normų ir principų; negali būti nustatytas toks teisinis

reguliavimas, pagal kurį Konstitucijoje garantuojamos asmens, kurio sveikatai pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su konstituciškai nepagrįstomis sąlygomis, kurių nors institucijų ar pareigūnų subjektyviais sprendimais arba kitomis aplinkybėmis, negalėjusiomis lemti tokio pakenkimo asmens sveikatai (juolab sukėlusio asmens mirtį).

3. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime taip pat yra konstatuota, kad iš Konstitucijos, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalies, kylanti žmogaus teisė į tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas nepaneigia ir kiekvieno darbuotojo pareigos laikytis saugos darbe reikalavimų. Šiame kontekste pažymėtina, kad kiekvienas darbuotojas darbe privalo būti blaivus, neapsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: girtavimas – visuotinai pripažintas kaip socialinis blogis; asmens girtumas ar apsvaigimas nuo narkotinių ar toksinių medžiagų neigiamai veikia žmogų (jis nesugeba savęs kontroliuoti, neadekvačiai suvokia susidariusią situaciją, susilpnėja jo veiksmų koordinacija, savitvarda, neretai dėl tokio apsvaigimo atsiranda įvairių neigiamų pasekmių, dėl jo pažeidžiami ir įstatymai) (Konstitucinio Teismo 1997 m. gruodžio 3 d. nutarimas); alkoholio vartojimas gali sukelti visiems žinomus neigiamus padarinius žmonių sveikatai, viešajai tvarkai ir visuomenės narių saugumui, kitoms teisės saugomoms ir ginamoms vertybėms (Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas).

4. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime yra konstatuota ir tai, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalį, 52 straipsnį, negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmens, kurio sveikatai buvo pakenkta dėl netinkamų, nesaugių ar nesveikų darbo sąlygų, nepriklausančių (ir negalėjusių priklausyti) nuo šio asmens veiksmų ir būsenos (įskaitant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas), teisės į socialinę paramą atsiradimas būtų susietas su šio asmens būseną (*inter alia* jo neblaivumu ar apsvaigimu nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų), kai tokia asmens būseną apskritai nelėmė ir negalėjo lemti pakenkimo jo sveikatai.

5. Minėta, kad pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatoje „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) įtvirtintą teisinį reguliavimą nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminiais įvykiais nepripažįstami tiek tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis) ir nelaimingą

atsitikimą darbe arba susirgimą ūmia profesine liga lėmė būtent apdraustojų neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, tiek tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet nelaimingą atsitikimą darbe arba apdraustojų susirgimą ūmia profesine liga lėmė ne jo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų.

5.1. Ginčijamoje Įstatymo nuostatoje įtvirtintas teisinis reguliavimas ta apimtimi, kuria nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminius įvykius nepripažįstami, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis) ir nelaimingą atsitikimą darbe arba susirgimą ūmia profesine liga lėmė būtent apdraustojų neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, yra konstituciškai pagrįstas, atitinka konstitucinius proporcingumo ir teisingumo principus, nenukrypsta nuo Konstitucijoje įtvirtintos socialinės paramos sampratos.

5.2. Kitaip vertintinas ginčijamoje Įstatymo nuostatoje įtvirtintas teisinis reguliavimas ta apimtimi, kuria nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos draudiminius įvykius nepripažįstami tais atvejais, kai apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet nelaimingą atsitikimą darbe arba apdraustojų susirgimą ūmia profesine liga lėmė ne jo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos. Tokiu teisiniu reguliavimu yra suabsoliutinama viena iš nelaimingo atsitikimo darbe arba susirgimo ūmia profesine liga pripažinimo nedraudiminiu įvykiu aplinkybių – apdraustojų būseną (neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų) nepriklausomai nuo to, ar nelaimingas atsitikimas darbe įvyko arba apdraustasis susirgo ūmia profesine liga dėl netinkamų, nesaugių, nesveikų darbo sąlygų, kurių nelėmė ir negalėjo lemti šio asmens veiksmai ir (arba) būseną. Pagal tokį teisinį reguliavimą nelaimingas atsitikimas darbe arba susirgimas ūmia profesine liga draudiminiu įvykiu nepripažįstamas ir tuo atveju, kai apdraustojų, kuris buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, sveikatai buvo pakenkta ne dėl minėtos būsenos, bet dėl netinkamų, nesaugių, nesveikų darbo sąlygų.

Taigi toks teisinis reguliavimas nėra konstituciškai pagrįstas, jis neatitinka konstitucinių proporcingumo ir teisingumo principų, paneigia asmens, kurio sveikatai buvo pakenkta dėl netinkamų, nesaugių, nesveikų darbo sąlygų, teisę į Konstitucijoje, *inter alia* jos 48 straipsnio 1 dalyje, 52 straipsnyje, įtvirtintą socialinę paramą.

6. Atsižvelgiant į nurodytus argumentus darytina išvada, kad Nelaimingų atsitikimų darbe ir

profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7. Minėta, kad pareiškėjas ginčija Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ tuo aspektu, kad draudiminiais įvykiais nepripažįstami tie nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų (jei tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis), bet apdraustojo neblaivumas ar apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų nebuvo kilusio nelaimingo atsitikimo darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos priežastis, atitiktį Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

8. Palyginus Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 patvirtintų Nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatą „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ su Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš

šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) matyti, kad šiose nuostatose yra nustatytas identiškas teisinis reguliavimas.

9. Konstatavus, kad Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui, konstatuotina, kad Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui nurodyta apimtimi prieštarauja ir Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“.

10. Konstatavęs, kad ginčijama Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostata (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija) ir ginčijama Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata nurodyta apimtimi prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir

sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui ir konstituciniam teisinės valstybės principui, Konstitucinis Teismas toliau netirs ginčijamų teisės aktų nuostatų nurodyta apimtimi atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija; Žin., 2005, Nr. 71-2557) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe <...> arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> jie įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 1) apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ (2003 m. lapkričio 11 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 114-5114) ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija; Žin., 2004, Nr. 44-1448) nuostata „Draudiminiais įvykiais taip pat nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad <...> įvykę esant bent vienai iš šių aplinkybių: 13.1. apdraustasis buvo neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, ir tai nebuvo susiję su jam draudėjo pavesto darbo technologijos ypatybėmis“ ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių

medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Armanas Abramavičius

Toma Birmontienė

Pranas Kuconis

Kęstutis Lapinskas

Zenonas Namavičius

Ramutė Ruškytė

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Romualdas Kęstutis Urbaitis